

43162 - زاكاتنىڭ ئىقتىسادى تۈزۈلمە ۋە ئىجتىمائىي كاپالەت سېستىمىسى بىلەن بولغان ئالاقىسى

سۇئال

زاكاتنىڭ ئىسلامنىڭ ئىقتىسادى تۈزۈلمىسىمۇ ياكى ئىجتىمائىي كاپالەت تۈزۈلمىسىمۇ؟، ئەگەر ئۇنداق بولمىسا، ئىسلامنىڭ ئىقتىسادى تۈزۈلمىسى نېمە؟، ئىسلامنىڭ ئىجتىمائىي كاپالەت تۈزۈلمىسىچۇ؟، ئۇ زاكاتتىن ئىبارەتمۇ؟ قانداق ھالەتتە كىشىلەر مۇسۇلمان ياكى كاپىر دۆلەت تەرىپىدىن بېرىلىدىغان ياردەمگە ھەقىلىق بولىدۇ؟ بۇ ھەقتە چۈشەنچە بېرىشىڭلارنى سورايمەن.

تەپسىلىي جاۋاب

بارلىق گۈزەل مەدەنىيەتلەر ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئاللاھنىڭ رەھمەت سالاملىرى بولسۇن.

قۇرئان ۋە سۈننەتتە ئىسلام ئىقتىسادى تۈزۈلمىسىنى تونۇشتۇرىدىغان ئايرىم دەلىل بايان قىلىنمىدى. بەلكى ئىسلام شەرىئىتى قۇرئان-ھەدىسكە ئاساسلىنىپ تۇرۇپ، مۇسۇلمان ھاياتىغا ئالاقىدار بولغان بارلىق نەرسىلەرنى بايان قىلىش بىلەن بىرگە، ئىقتىسادى تۈزۈلمىگە ئالاقىدار بولغان ئەھۋاللارنىمۇ بايان قىلدى.

ئىسلام ئىقتىسادى تۈزۈلمىسىنى مۇنداق تونۇتۇش مۇمكىن: ئىقتىسادنىڭ ئومۇمىي ئاساسىنىڭ جۇغلامىسى، قۇرئان ۋە سۈننەتتىن ئىلىنغان بولۇپ، ئىقتىسادى سېستىمە مەزكۇر ئاساسقا قۇرىلىدۇ.

ياكى ئىسلام ئىقتىسادى تۈزۈلمىسىنى مۇنداق تونۇشتۇرساقمۇ بولىدۇ: ئۇ ئىقتىسادنى جانلاندىرۇشقا يۈزلەندۈرۈلگەن سېستىمە بولۇپ، مەزكۇر تۈزۈلمە ئىسلامنىڭ ئاساسى ۋە ئىقتىسادى سىياسىتىگە مۇۋاپىق تۈزىلىدۇ.

ئىسلام قانۇنى ئىلىپ كەلگەن ئومۇمىي قائىدىلەردىن: ئىنساننىڭ خۇسۇسىي ئىگىدارچىلىق ھەق-ھوقۇقى، باشقىلارنىڭ مال-مۈلكىگە تاجاۋۇز قىلىشنىڭ چەكلەنگەنلىكى، زېمىندىكى نەرسىلەردىن پايدىلىنىشنىڭ دۇرۇسلىقى، جازانخورلۇق، قىمار ئويناش ۋە باشقىلارغا زۇلۇم قىلىشنىڭ چەكلەنگەنلىكى قاتارلىقلاردىن ئىبارەت.

بۇ ئاساسىي قائىدىگە قۇرۇلىدىغان ئىقتىساد قۇرۇلمىسىنىڭ شەكىللىرىدىن: سودا-تىجارەت قىلىش، شېرىكچىلىك، بىرسى پۇل چىقىرىپ يەنە بىرسى كۈچ چىقىرىپ تىجارەت قىلىش، ئىجارە بېرىش، يىزا ئىگىلىك ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللۇنۇش ۋە تۈرلۈك شەكىلدىكى دۇرۇس بولغان پاي سېلىش سودىلىرى قاتارلىقلاردىن ئىبارەتتۇر.

زاكات دېگەن؛ پۇل-مالنىڭ ئىگىسىنىڭ قولىدىن چىقىپ باشقا بىر كىشىنىڭ قولىغا يۆتكىلىشى ۋە ئۇ كىشىنىڭ مەزكۇر مالدىن

پايدىلىنىشىدىن ئىبارەت بولۇپ، بۇنىڭ ھەممىسى قۇرئان-ھەدىستىن ئىلىنغان ئومۇمىي قائىدىلەر بىلەن بىكىتىلگەن. زاكات بولسا ھەقىقەتتە ئىسلام ئىقتىسادى تۈزۈلمىسىنىڭ بىر پارچىسىدۇر. بۇنىڭدا زاكات بېرىلىدىغان ماللارنىڭ تۈرلىرى، بېرىلىدىغان زاكاتنىڭ مىقدارى، زاكات بېرىلىدىغان كىشىلەر ۋە زاكات سەرپ قىلىنىدىغان ئورۇنلاردىن ئىبارەت ھەممىگە تونۇشلۇق، مەشھۇر بولغان خاس دەلىل بايان قىلىنغان. يەنە زاكات جەمئىيەتتە ئىجتىمائىي كاپالەتنى روياپقا چىقىرىدىغان ۋاسىتىلەرنىڭ بىرىدۇر. ئىجتىمائىي كاپالەت ئىسلامدا پەقەت زاكات بىلەنلا چەكلەنمەيدۇ، بەلكى ئۇنىڭدىن باشقا سەدىقە، ۋەقە، ئولجا-غەنمەت ۋە مۇسۇلمانلار تەمىنلىنىدىغان دۆلەت خەزىنىسىدىن بېرىلىدىغان تەمىنات قاتارلىقلار بىلەنمۇ روياپقا چىقىدۇ.

ئىسلام جەمئىيەت ئۆزىنىڭ باي-كەمبەغەلدىن ئىبارەت بولغان ئەزالىرى بىلەن تۇرىدۇ، بايلارنى كەمبەغەللەرگە ياردەم قىلىشقا رىغبەتلەندۈرىدۇ، ئۇلارنىڭ ماللىرىدىن مەلۇم مىقداردا زاكات ئايرىشنى بىكىتىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بۇ جەمئىيەتتىكى پىقىر-مىسكىنلەر، ھاجەتمەنلەر، ياشانغانلىق ۋە ياكى باشقا سەۋەپلەردىن خىزمەت قىلىش ئىقتىدارى بولمىغانلار، تۇل ئايال، يېتىم-يىسىرلەرنىڭ تۇرمۇشى كاپالەتكە ئىگە قىلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىسلام قانۇنى زاكاتنى پەرز قىلدى ۋە ئۇنى ئىسلام ئاساسلىرىدىن بىرى قىلىپ بىكىتتى. كىشىلەرنى سەدىقە قىلىش، ۋەقە قىلىش ۋە ۋەسىيەت قىلىشقا رىغبەتلەندۈردى. پىقىرلارنى زاكات، كاپارەت يەنى زىھارنىڭ (ئايالنى ياكى ئايالنىڭ ئەزالىرىنى ئانىسى ياكى نىكاھ چۈشمەيدىغان مەھرەم تۇغقانلىرىغا ئوخشۇتۇشنىڭ جازاسى)، قەسەم ۋە روزىنىڭ كاپارىتىگە ئوخشاش، پىدىيە (يەنى ھەج دە سادىر بولغان خاتالىقلارنىڭ جازاسى) سەرپ قىلىنىدىغان ئورۇنلاردىن قىلدى. مانا بۇ ئارقىلىق مۇسۇلمانلار ئارىسىدا كەمبەغەللەر دائىرىسىنىڭ تارىيىشى روياپقا چىقىدۇ.

ئىنسان خىزمەت قىلىش ۋە ھۈنەر-كەسىپ قىلىشتىن ئاجىز كەلگەندە، ئۇ كىشىگە ئاتا-ئانىسى ياكى ئۇرۇغ-تۇغقانلىرى ياردەم قىلمىغاندا، ئۇ كىشى ئىسلام دۆلىتى تەرىپىدىن يارەم بىرىلىشكە لايىق بولىدۇ. ھۈنەر-كەسىپ قىلالماسلىق يىشىنىڭ كىچىكلىكى ياكى كېسەللىك ياكى ياشىنىپ قالغانلىق سەۋەبىدىن بولىدۇ.

بەزى ئىسلام دۆلەتلىرى تۈرلۈك ئۆلچەملەرگە مۇۋاپىقلاشتۇرۇپ شۇنداق كىشىلەرگە ياردەم بېرىش تۈزۈمىنى يولغا قويدى. يەنى بۇ ياشانغانلارغا خىزمەتتىن توختاپ دەم ئېلىشكە چىققاندا ئايلىق مائاش بېرىش، ئاتا-ئانىسى ئۆلۈپ كىتىپ يېتىم قالغان بالىلارغا بالاغەتكە يەتكۈچە تۇرمۇش يارەم پۇلى بېرىش قاتارلىقلاردىن ئىبارەت. (گەرچە يېتىملارنىڭ ئايرىم ئىقتىسادى بولسىمۇ ئۇلارغا بالاغەتكە يەتكۈچە تۇرمۇش يارەم پۇلى بېرىلىدۇ).

ئىسلام دۆلەتلىرى بولمىغان باشقا دۆلەتلەرنىڭ ئىجتىمائىي كاپالەت ياردەم ئىشلىرىنى بىكىتىدىغان ئۆزىگە خاس بولغان ئۆلچەم-تۈزۈملىرى بولىدۇ. مۇسۇلمان كىشى ئىمكانىيىتى بولسا ئۆز قولى بىلەن كەسىپ قىلىپ ھالال ياشاپ باشقىلاردىن بىرنەسە تەلەپ قىلىدىغان ئەمەس بەلكى باشقىلارغا بىر نەرسە بېرىدىغان ھالەتتە ياشىشى لازىم. ئەگەر مۇمكىن بولسا كاپىر دۆلەتلەردىن ياردەم تەلەپ قىلماسلىق كېرەك. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **سەدىقنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى ئۆز بايلىقىدىن چىقىرىشتۇر، ئۈستۈن قول تۆۋەن قولدىن ياخشىدۇر، سەدىقنى ئۆز يېقىنلىرىڭدىن باشلىغىن. ئۈستۈن قول سەدىقە بەرگۈچى،**

تۆۋەن قول سەدىقە سورۇغۇچىدۇر. [بۇخارى رىۋايىتى 5040-ھەدىس. مۇسلىم رىۋايىتى 1034-ھەدىس].

ھەممىدىن ياخشى بىلگۈچى ئاللاھ تائالادۇر.